

aptikti nepavyko. Greičiausiai jie suardyti vėlesnių statybų metu. R. Zilinsko nuomone, antroji bažnyčia buvo trečiosios mažesnis medinis prototipas, kurį XVII a. ne šiaip padidino apmūrydami iš išorės, bet galbūt padarė panašios vidinės struktūros – ją taip pat skersai į dvi dalis skaidė per vidurį sumūryti piliastrai. Nėra datuotas pirmosios, katalikiškos, bažnyčios griovimas ir antrosios statyba, bet laikoma, kad tai daryta Mikalojaus Radvilos Rudojo periode, tarp 1577 ir 1588 m. Ir pats antrosios bažnyčios pamatų mūras panašesnis į XVI a. pabaigos, o ne į vidurio. Antrąją medinę bažnyčią, taip pat kaip ir trečiąją mūrinę galima vadinti renesansine, nes renesansas tarp 1577 ir 1588 m. buvo ne šiaip vyraujantis, bet vienintelis praktikuojamas architektūros stilius Lietuvoje. Antrosios bažnyčios altorinės dalies plotis viduje galėjo būti 7,23 m, o ilgio dėl vėlyvesnių rekonstrukcijų išsiaiškinti jau nebepavyks. Gal pagal renesanso proporcijas jis galėjo atkartoti tarpsnį nuo skersinės sijos atramos iki bažnyčios R sienos (iki 5 m) arba būti kvadratinė (7,23 m) ar šešiakampė, kaip ir paskutiniosios mūrinės bažnyčios apsidė. Medinei Mikalojaus Radvilos Rudojo bažnyčiai labiau negu mūrinei Jonušo Radvilos tinka priskirti ankstesnįjį iš dviejų atrastų grindinių. Sudėtas iš 19x21 cm molinių plytelių jis, net ir įvertinus sėdimo tikimybę, vietomis jau nebeuždengtų medinės bažnyčios pamatų liekanų. Iš 26–27x27–28 cm plytelių sudėtas antrasis grindinys yra apie 20 cm aukščiau pirmojo, todėl galėjo uždengti visas medinės bažnyčios liekanas ir priskirtinas greičiau Kristupo Radvilos, o ne J. Radvilos periodui, nes vyresnysis brolis nespėjo netgi uždengti bažnyčios stogo, nekalbant apie vidaus įrangą. O K. Radvilai priskiriama taip pat ir poapsidinė kripta, suformuota iš 6,8–

7,3x12,9–14 cm plytų, kurią įrengus buvo logiška kloti grindis. Yra kriptos skliauto, plytų grindinio, laiptų maršo su šoninėmis laiptinės sienutėmis liekanų. Dviejų kriptų, esančių po bokštu, mūras taip pat glaudžiasi prie bokšto pamatų, jos sumūrytos iš tokio pat dydžio (7,1–7,6x13,2–13,5x27,2–28,4 cm) ir spalvos plytų kaip ir didžioji poapsidinė kripta, vadinasi, įrengtos po 1620 m. ir galbūt iki grindų klojimo. Mūrinė bažnyčia sumanyta be bokšto arba bokštą nuspręsta pristatyti vėliau, nes nebūtų prasmės tarp bokšto ir bažnyčios mūryti

2 pav. Dubingių bažnyčių pamatai ir perkasa 7. Bendras vaizdas. R. Laužiko nuotr.

Fig. 2. The foundations of the Dubingiai churches and trench 7. General view.

0 ————— 2 cm

3 pav. Signetinis antspaudas iš kape 92. R. Laužiko nuotr.
Fig. 3. A signet seal from burial 92.

ištisą juostinį pamatą. Bokšto pamatas priglaustas prie bažnyčios pamato, ir tik aukščiau jis perrištas, vadinasi, tam specialiai buvo pritašytas bažnyčios mūras arba statybos metu koreguotas sumanymas ir imta statyti bokštą, kurio mūras toks pat kaip ir bažnyčios. Plytos yra 8,5–9x14–15,2x26–31 cm dydžio, jo P dalyje panaudota ir antrinių gotiškų plytų, o Š jos plonesnės – 6,5–7,5x14–15x31,2–32,5 cm, nėra antrinių. Lieka neiškiški šukų pavidalo intarpo bokšto V pusėje paskirtis. Tai gali būti choro arba šeimyninės ložės pamatai, sumūryti tokiu pat būdu kaip ir poapsidinė kripta, iš 7–8,4x13–13,5x28,5–29,6 cm plytų, todėl priskirtini K. Radvilos laikotarpiui, kai buvo įrengiamas visas bažnyčios vidus.

Dubingių buvusiųjų bažnyčių viduje atidengti 45 geriau išlikę griautiniai kapai ir aptikta ne mažiau kaip 118 žmonių palaikų iš suardytų kapų. Palaidojimai datuojami XV a. antrąja puse – XVI a. antrąja puse. Visi kapai krikščioniški, XV a. antrosios pusės dar galėtų būti katalikų, o nuo XVI a. antrosios pusės – evangelikų reformatų. Tačiau esminių laidosenos ypatumų nenustatyta (paminėtini gal tik kape 103 aptikti tekstilės fragmentai, primenantys škaplierių). Mirusieji guldyti aukštiekninki, rankos sudėtos ant juosmens arba skreito. Kapai orientuoti lygiagrečiai XVII a.

evan-gelikų reformatų bažnyčios pastatui (R–V ašis, galvomis į V). Pagrindinės įkapės ir radiniai kapuose: monetos (LDK Aleksandro pusgrašis, Žygimanto Augusto denarai, dvidenariai, pusgrašiai, Maskvos kunigaikštystės Ivano IV denga), aprangos elementai (sagtis, žvangutis), papuošalai (žiedas, segė) bei karstų dalys (medienos fragmentai, geležinės viny, apkaustai). Kape 92 buvo aptiktas suplotas signetinis antspaudas su heraldine figūra – dviem horizontaliais brūkšniais perkryžiuota strėle (3 pav.). Tokia heraldinė figūra būdinga daugeliui bajorų giminių, tačiau iš LDK heraldinio palikimo ji žinomiausia iš Sapiegų herbo. Kape 103 aptiktas belemnitas (*Belemnoides*) – išnykusio galvakojo moliusko, panašaus į šiuolaikinius kalmarus, atsiradusio karbono periode ir per visą mezozojų plačiai išplitusio jūrose, suakmenėjimas. Mitologijoje jie vadinti perkūno kulkomis, velnio pirštais ir panašiai. VU Geologijos muziejaus direktorės dr. Eugenijos Rudnickaitės nuomone, belemnitas nėra būdingi Dubingių regionui, tad įmanoma, kad minėtas belemnitas kape 103 yra įkapė.

Perkasoje aptikta pavienių radinių, susijusių su buvusiomis bažnyčiomis bei jose buvusiais palaidojimais. Tai karstų viny (320 vienetų), apkaustai, rankenos, kitos tvirtinimo detalės (140 vienetų), jau minėtų formatų plytos, sienų tinko ir skliautų puošybos fragmentai, plokštinių čerpių su profiliuotais galais, „bebro uodegomis“, langų stiklo fragmentai, diržo sagtys (2 vienetai), karoliukai peilis, monetos (7 vienetai – Vytauto dvidenaris, Kazimiero dvidenaris, Aleksandro denaras, Žygimanto Augusto denaras), buitinė keramika (180 vienetų), XVII a. marmurinių grindų plytelių, marmurinio Dievo stalo bei marmurinės M. Radvilos Rudojo epitafijos

fragmentai. Apsidėje taip pat aptiktas tinkuoto mūro gabalas su užrašu cheminiu pieštuku „Myliu savo Tėvynę Lietuvą“. Užrašas galėjęs atsirasti po 1938 m., kai poapsidinė kriptą buvo atkasta.

Archeologinių tyrimų metu atidengti Dubingių bažnyčių pamatai ir perkasa 7 fiksuoti naudojant trimatę erdvinio skenavimo įrangą (Renatas Mažeika, UAB „Terra Modus“).

2008 m. numatoma atlikti Dubingių buvusiųjų bažnyčių pamatų konservavimo, bažnyčių vietos pritaikymo eksponavimui ir Radvilų perlaidojimo kapavietės įrengimo darbus.

The Dubingiai castle site church

In 2007 the excavations continued on the grounds of the former Evangelical Reformed church at the Dubingiai castle site. A 380 m² area was excavated. The remains of the foundation of the Reformed church built in the 16th-century (between 1577–1588) and the full foundations (apse, nave, and tower) of the Reformed church built in the 17th-century (about 1620) were found (Figs. 1, 2). The remains of two brick 17th-century crypts were found. Bricks (6.8–7.3x12.9–14 cm; 7.1–7.6x13.2–13.5 x27.2–28.4 cm; 8.5–9x14.0–15.2x26–31 cm; 6.5–7.5x14–15x31.2–32.5 cm), floor bricks (26–27x27–28 cm; 19x21 cm), roof tiles, plaster grout, and windowpanes were also found in them. 45 late 15th–17th-century inhumations were found inside and outside the churches. Nails, hinges, buckles (Fig. 3), rings, beads, knives, coins, pottery, and marble fragments (from floor tiles and an epitaph) were found in them.

Alfreda Petrušienė

Senosios Panevėžio bažnyčios vieta

2007 m. grupė panevėziečių, susibūrusių į visuomeninę bendriją „Senamiestietis“, kartu su šiauliečiu architektu V. Puronu, pritardami jo idėjoms, vykdė savivaldybės finansuotą projektą „Meninis akcentas pirmosios Panevėžio bažnyčios vietai įamžinti“. Ši projektą įgyvendino AB „Panevėžio gatvės“, neturėdama leidimo kasinėti kultūros paminklo teritorijoje, senosiose Panevėžio miesto kapinėse Venslaviškio g. 6 (L964). Vieta akmeniui su užrašu apie pirmąją Panevėžio bažnyčią pasirinkta senųjų kapinių teritorijoje. Jų teritorijos tvarkymo darbai buvo pradėti birželio mėnesį. Paminklinės teritorijos ŠV kampe prie Venslaviškio gatvės rekonstruotas ir į kapinių pusę išplatintas šaligatvis, aikštelėje, skirtoje užrašui, nulygintas ir iki 40 cm gylio nukastas žemės paviršius, kurį užpylus smėliu pradėtas kloti lauko akmenų grindinys. Paminklo V dalyje, kapinių teritorijoje, užkastos ir išlygintos buvusios betonuotos vaikų žaidimams skirtos 3 smėlio duobės (3x3 m dydžio). Ruošiamos aikštelės pakraštyje, 3,5 m atstumu nuo Venslaviškio gatvės, iškasus iki 1 m gylio duobę naujojo statinio pamatams, atsidengę stambūs akmenys. Todėl darbai buvo laikinai sustabdyti ir 20 m² plote pradėti archeologiniai tyrinėjimai.

Seniausia rašytinė žinia apie Panevėžį yra 1503 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Aleksandro Jogailaičio (1492–1506) donacijos raštas Ramygalos klebonui. Jame minima vieta, kurioje leista statyti „naują koplyčią arba bažnyčią“ (O. Maksimaitienė, Pirmosios žinios apie Panevėžio